

# תוכן העניינים

יא	הקדמה
1	מבוא
1	המקורות
3	המחבר-העורך וזמנם של אישי הביוגרפיות
7	משוא פנים שלילי לגליאָנוס
14	משוא פנים חיובי לפֶרוֹבוס
18	מִקְסִימוֹס תֶּרֶקְס
21	הגורֶדִיאָנִים
25	פִּילִיפּוֹס הערבי
30	דָּקִיוֹס
33	וֹלְדִיאָנוֹס
35	גִּלְיָאָנוֹס
44	קלאודִיוֹס
47	אוֹרְלִיאָנוֹס
53	טְקִיטוֹס
55	פֶּרוֹבּוֹס
57	קרוֹס
59	קֶרִינוֹס
65	שני המִקְסִימוֹנִים
65	מִקְסִימוֹנֹס תֶּרֶקְס
65	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
67	חיי מִקְסִימוֹנֹס
90	מִקְסִימוֹנֹס הצעיר
90	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
91	חיי מִקְסִימוֹנֹס הצעיר

97	שלושה גִּוּרְיָאָנִים
97	גִּוּרְיָאָנוֹס הַזֶּקֶן
97	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
99	חיי גִּוּרְיָאָנוֹס הַזֶּקֶן
115	גִּוּרְיָאָנוֹס הַצַּעִיר (השני)
115	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
116	חיי גִּוּרְיָאָנוֹס הַצַּעִיר
121	גִּוּרְיָאָנוֹס הַשְּׁלִישִׁי
121	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
123	חיי גִּוּרְיָאָנוֹס הַשְּׁלִישִׁי
140	מְקַסִּימוֹס וּבְלָבִינוֹס
140	מְקַסִּימוֹס־פּוֹפִינוֹס
140	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
141	בְּלָבִינוֹס
141	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
142	חיי מְקַסִּימוֹס וְחַיֵּי בְּלָבִינוֹס
160	שְׁנֵי הוּוֹלְרִיאָנִים
160	וְלָרִיאָנוֹס הַבוֹגֵר
160	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
162	חיי שְׁנֵי הוּוֹלְרִיאָנִים
162	וְלָרִיאָנוֹס הַבוֹגֵר
168	וְלָרִיאָנוֹס הַצַּעִיר
170	שְׁנֵי הַגְּלִיאָנִים
170	גְּלִיאָנוֹס הָאֵב
170	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
173	חיי גְּלִיאָנוֹס
197	סְלוֹנִינוֹס בֶּן גְּלִיאָנוֹס
197	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
198	חיי סְלוֹנִינוֹס גְּלִיאָנוֹס
202	שְׁלוּשִׁים הַטִּירָאָנִים

203	קִירְיָאָדָס
203	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
204	חיי קִירְיָאָדָס
205	פּוֹסְטוּמוּס
205	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
207	חיי פּוֹסְטוּמוּס
209	חיי פּוֹסְטוּמוּס הצעיר
210	חיי לוּלְיָאָנוּס (גם לְיִלְיָאָנוּס)
213	וִיקְטוֹרְיָנוּס
213	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
214	חיי וִיקְטוֹרְיָנוּס
215	חיי וִיקְטוֹרְיָנוּס הצעיר
216	מַאָרְיוּס
216	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
217	חיי מַאָרְיוּס
219	חיי אֵינְגְנוּאוּס
221	רְגֵלְיָאָנוּס
221	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
222	חיי רְגֵלְיָאָנוּס
225	אָוּרָאוּלוּס
225	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
226	חיי אָוּרָאוּלוּס
228	מְקִרְיָאָנוּס
228	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
229	חיי מְקִרְיָאָנוּס
233	חיי מְקִרְיָאָנוּס הצעיר
234	חיי קוּוְיָאָטוּס
236	אוֹדְיִינְתוּס
236	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
237	חיי אוֹדְיִינְתוּס
239	חיי הֶרוּדָס
239	חיי מֵיאֹנְיוּס

240	חיי בְּלִיסְטָה
242	חיי וּאֶלְנֶס
244	חיי וּאֶלְנֶס הַבְּכִיר
244	חיי פִּיסוֹ
247	חיי אֵימִלְיָאנוֹס
249	חיי סְטוֹרְנִינוֹס
250	טְטָרִיקוֹס הַבּוֹגֵר
250	מאורעות עִיקָרִיִּים בְּחַיּוֹ לִפְיֵי סֵדֵר הַשָּׁנִים
251	חיי טְטָרִיקוֹס הַבּוֹגֵר
253	טְטָרִיקוֹס הַצַּעִיר
253	מאורעות עִיקָרִיִּים בְּחַיּוֹ לִפְיֵי סֵדֵר הַשָּׁנִים
253	חיי טְטָרִיקוֹס הַצַּעִיר
254	חיי טְרַבְּלִיאָנוֹס
256	חיי הֶרְנִיאָנוֹס
257	חיי טִימּוֹלְאֹס
257	חיי קְלֶסוֹס
259	חיי זְנוֹבִיָּה
264	וִיקְטוֹרִיָּה
264	מאורעות עִיקָרִיִּים בְּחַיֶּיהָ לִפְיֵי סֵדֵר הַשָּׁנִים
264	חיי וִיקְטוֹרִיָּה
267	חיי טִיטוֹס
269	חיי קְנֶסוֹרִינוֹס
271	קְלֶאֻדִיוֹס הַמְּאוֹלָל
271	מאורעות עִיקָרִיִּים בְּחַיּוֹ לִפְיֵי סֵדֵר הַשָּׁנִים
272	חיי קְלֶאֻדִיוֹס הַמְּאוֹלָל
291	אֹרְלִיאָנוֹס הַמְּאוֹלָל
291	מאורעות עִיקָרִיִּים בְּחַיּוֹ לִפְיֵי סֵדֵר הַשָּׁנִים
292	חיי אֹרְלִיאָנוֹס הַמְּאוֹלָל
341	טְקִיטוֹס
341	מאורעות עִיקָרִיִּים בְּחַיּוֹ לִפְיֵי סֵדֵר הַשָּׁנִים
343	חיי טְקִיטוֹס

361	פרובוס
361	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
363	חיי פרובוס
386	פִּירְמוֹס, סְטוֹרְנִינוֹס, פְּרוֹקוּלוֹס וּבּוֹנוֹסוֹס
388	חיי פִּירְמוֹס
392	חיי סְטוֹרְנִינוֹס
396	חיי פְּרוֹקוּלוֹס
397	חיי בוֹנוֹסוֹס
400	קרוס, קְרִינוֹס וּנּוֹמָרְיָאנוֹס
402	קרוס
402	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
403	חיי קרוס
406	נוֹמָרְיָאנוֹס
406	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
407	חיי נוֹמָרְיָאנוֹס
411	קְרִינוֹס
411	מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים
412	חיי קְרִינוֹס
418	נספח
421	ביבליוגרפיה
435	מפתח השמות

## הקדמה

הכרך הרביעי והאחרון של מגילת הקלף הידועה בשם 'המחברים של תולדות האוגוסטים', SCRIPTORES HISTORIAE AUGUSTAE (ובקיצור SHA), כונה 'הקיסרים החיילים'. מגילת הקלף במצבה הנוכחי פותחת ב'חיי הדריאנוס' קיסר, שיצא לאור בהוצאת אקדמון בשנת 1989. ההמשך, כרך 'הקיסרים האנטונינים', ראה אור בהוצאת מאגנס בשנת 2007. הכרך השלישי, 'הקיסרים הסוורים', ראה אף הוא אור בהוצאת מאגנס בשנת 2009.

אלה הן להלכה הביוגרפיות של קיסרי רומא, מן הקיסר הדריאנוס (בשנים 117-138) עד הקיסר קרינוס (בשנים 283-285). המחבר-העורך אכן הודיע שבכוונתו להגיע עם קובץ הביוגרפיות עד לימי השררה של הקיסרים דיוקלטיאנוס ומקסימיאנוס (שנת 285; ראו חיי פרובוס א 5), כמסיים פרק שעומד מבחינה היסטורית ברשות עצמו.

בתרגום ובקומנטר (בשיטת הערות שוליים), כולל הכרך שלפנינו – כאלף עמודים העוסקים במאה ושישים שנה בקירוב מתולדותיהם וחייהם של קיסרי האימפריה הרומית. תולדות הקיסרים הם ימיה המורכבים של האימפריה. בפרק זמן זה עברה האימפריה הרומית תמורה משמעותית, מן הקיסרות של רומא העיר וכל השאר לעומתה לקראת רומא כעיר בירה של אימפריה בת מיליוני אזרחים בני אומות שונות הדוברים שפות שונות, שמתקיימת באחדות מדינית מכוח שיטת ממשל של קיסר, שהוא מושל-על ומצביא-על בעת ובעונה אחת.

אין זה מפתיע שכבר הקדמונים הכירו כי מעלותיהם, כמו חסרונותיהם, של הקיסרים הללו, השפיעו במישרים על עיצוב פניהן של תולדות הקיסרות בכלל, אך גם על חיי היומיום של יושביה, כלכלתם, חברתם ואף הליכותיהם. עוד בימי האימפריה גברה ההתעניינות של אנשי דעת ועט בחיי הקיסרים בשל ההערכה כי בידיהם הופקד במידה מרובה גם המפתח של קורותיהם וגורלם הם.

בימינו חוקרים רבים מעלים השגות כלפי ביוגרפיות הקיסרים שלפנינו באשר לטיב המקורות שלהן, דיוקנם, מהימנות הכתוב, האיכות ומבחר הידיעות שמובאות בהן. ברם, אין באלה כדי להמעיט מערכן כחומר רב-עניין ותוכן לשם הכרה מקרוב את תולדות זמניהן. נהפוך הוא, חשיבותן של ביוגרפיות אלה עוד מתעצמת דווקא משום שלא נכתבו על ידי היסטוריון מקצועי קפדן, אלא על ידי אדם משכיל (שמו לא ידוע) אבל ללא יומרות לכתוב היסטוריה כדרך תוקידידס (460-395

לפסה"ג) המכונה אבי ההיסטוריה המדעית. ויחד עם זאת, אדם שחשב כי מכוח זכות הציבור (publico iure; ראו שני המקסימינים כט 10) עליו להביא אל הקורא של רומא הנוצרית כבר – בסוף המאה הרביעית ותחילת החמישית ואחריהן – דברים על אודות הקיסר הרומי, הפרינקפס, וסביבתו הקרובה והרחוקה בשלהי ימי רומא הפגאנית. ההשגות האמורות לעיל יפות ביחס לכל קובץ כתובים מן הזמן העתיק, כמו מן הזמן החדש וגם הביוגרפיות שלפנינו מצריכות זהירות בוחנת, חוקרת ושוקלת.

# מבוא

## המקורות

העדות הכתובה לתקופה של הכרך שלפנינו, במיוחד בשפה הרומית, היא דלה למדי. נראה כי האווירה בזמן ההוא לא עוררה בקרב כותבי לטינית השראה לכתיבת היסטוריה בת זמנם, כמו גם לכתיבת חיבורים ביוגרפיים מכל סוג שהוא. פרק זמן זה (שנים 235-284) בתולדותיה של רומא נודע בשמות שונים, וביניהם 'תקופת האנרכיה', 'תקופת המשבר', אך דומה כי ראוי לו השם 'הקיסרים החיילים'.

אלה היו הימים שבהם החליפו המצביאים את הסנט בהנהגת המדינה. האוטוריטה של הסנט שקעה בעוד קרנם של המצביאים הבכירים בצבא האימפריאלי שלא באו בדרך כלל מן המעמד הסנטורי, או מעמד קרוב לו, עלה. עם זאת, המחבר־העורך של קובץ הביוגרפיות איננו עוסק במתכוון בניתוח ובניסוח התמורות שהתחוללו במרקם האימפריאלי בתקופה זו. ובכל זאת הוא מגולל תמונה רחבת אופקים ולא נעדרת עומק של עולם האימפריה הרומית בלב המאה השלישית ושל אישיה, הניצבת בצומת הדרכים הקיומי שלה.

המחבר־העורך אינו מרבה לצטט את מקורותיו בציון שמם. הוא מזכיר, לדוגמה, פעמים אחדות את דְקְסִיפּוֹס, המוכר בעיקר מעדויות עקיפות שנשתמרו ממנו. הוא מזכיר גם מחבר בשם קורדוס ואחר בשם אֵייליוס סְבִינוס, שאין להם זכר בכתובים שהגיעו עדינו. חוקרים שאינם מקבלים עדות שאין לה גיבוי או הצלבה מאמתת בכתובים, דוחים מכול וכול עדים ועדויות כמותם. גישה זו דומה שהיא נוטה להקצנה, בבחינת דבר לא חסר ושום כתוב לא נכחד ושום שם לא אבד מאז בחילופי הדורות ותרבויותיהם. הוא הדין בהבדלים בתשומת הלב של הדורות כפי שהשאירו בכתוביהם. בהערות השוליים הבאתי, ככל שהתאפשר, חיזוקים לעדויות ששילב המחבר־העורך מן הממצאים שבכתב – אם משל מחברים אחרים ואם מכתובות, ממטבעות וממצאים ארכאולוגיים. מן המחברים שקדמו למחבר־העורך שלפנינו אזכיר מן הבולטים.

הרודיאנוס, Herodianus, בן מזרח האימפריה, הגיע אל רומא והחזיק בה ככל הנראה במשרה ממשלתית שהותירה לו זמן, באמצע המאה השלישית, לחבר היסטוריה של קיסרים ממרקוס אורליוס עד עלייתו של גורדיאנוס השלישי (180-238) בשפה היוונית. חיבור זה נשתיר והמחבר־העורך מזכיר אותו.



מחבר אחר בשפה היוונית היה פובליוס דקסיפוס, Dexippus (חי בשנים 210-273 בקירוב) איש אתונה. הוא שימש במשרות ובתפקידים בכירים בעירו. עם חיבוריו, שלא נשתיירו מהם אלא פרגמנטים, נמנה ספר בשם 'סקיתיקה', אשר עסק בפשיטות של שבטים ברברים שמצפון לנהר הדנובה אל תוך הטריטוריות שבשליטת רומא בשנים 238-270 בקירוב.

מן המחברים בני המאה הרביעית יצוין (סקסטוס) אורליוס ויקטור, Aurelius Victor, שנולד באפריקה בשנת 320 בקירוב והגיע למשרות בכירות של השלטון האימפריאלי. בשנת 389 ידוע שהחזיק במשרת הממונה על העיר רומא (Aurelius prefectus urbis Romae). הוא חיבר, בין השאר, שורה של ביוגרפיות קצרות של הקיסרים מאוגוסטוס קיסר עד קונסטנטיוס השני (שנת 360). עדותו לקיסרים של עיונו נחשבת מהימנה.

מחבר אחר בן המאה הרביעית הוא אמיאנוס מרקלינוס, Ammianus Marcellinus. הוא נולד אמנם בחלק המזרחי של האימפריה, אך כתב לטינית. אמיאנוס מרקלינוס החזיק במשרות הבכירות של הממשל אצל קונסטנטיוס השני (קיסר בשנים 337-361) וגם אצל יוליאנוס (קיסר בשנים 361-363). הוא השלים חיבור בן שלושים ואחד ספרים שבהם סיפר את העלילות (Res Gestae) של רומא מן הקיסר נרווה (שלט בשנים 96-98) עד לימיו (שנת 378). דברים שכתב על הקיסרים של עיונו לא נשתיירו, אך אפשר למצוא בחלקים מחיבוריו ששרדו דברים הנוגעים לתקופתו.

מחבר נוסף בן המאה הרביעית, שכתב בלטינית, הוא אֶוֹטְרוֹפְיוֹס, Eutropius, מי שהיה האחראי על הארכיון (magister memoriae) של הקיסר נאלנס (שלט בשנים 364-378). חיבורו שנשתייר, 'תקציר תולדות רומא', במיוחד הפרק התשיעי, חופף גם את ימי הקיסרים החיילים, ויש בו עדויות שנחשבות כמהימנות. עוד מחבר בן המאה הרביעית הוא מי שמוכר בשם פסטוס, Festus. הוא שימש, אחרי אֶוֹטְרוֹפְיוֹס, האחראי על הארכיון של הקיסר ואלנס. אף הוא כתב בעבור הקיסר שלו תקציר שנשתייר של מעללי העם הרומאי (*Breviarium rerum gestarum populi Romani*), וחזקה שהחיבור של אֶוֹטְרוֹפְיוֹס היה לעיניו.

עם המחברים מן המאה הרביעית ניתן למנות גם את אוסביוס איש קיסריה (260-340 בקירוב). אוסביוס היה איש הכנסייה הנוצרית ואף החזיק במעלה של בישוף, ככל הנראה משנת 313 עד אחרית ימיו. חיבורו, 'תולדות הכנסייה' (ἱστορίαι ἁκαλαεστιαστικῆς ἐκκλησίας), אֶקְלִיאֶסְטִיקָה הִיסְטוֹרִיָה, בעשרה כרכים, מספר על התפתחות הכנסייה הנוצרית מראשיתה עד שנת 324, מועד ניצחון הקיסר קונסטנטינוס על ליקיניוס הקיסר. ספרו משיק לחיי הקיסרים שלפניו, אולם אוסביוס מתפנה אליהם בעיקר כשהוא יכול להצביע עליהם כרודפים של נוצרים. חיבור מאוחר יותר שעניינו תולדות רומא, הנחשב כמהימן וניתן להפיק ממנו עדות מסייעת לכתוב בביוגרפיות שלפניו, הוא לדוגמה 'תקציר התולדות'

# שני המקסימינים



## מקסימינוס תרקס

בתואר השליט: אימפרטור קיסר גיוס יוליוס וָרוס מקסימינוס פיוס אינוויקטוס  
אוגוסטוס פרוקונסול אבי המולדת

### מאורעות עיקריים בחייו לפי סדר השנים

- |  |            |
|--|------------|
| נולד בפרובינקיה תרקיה (ואולי במוֹאֶסִיה התחתונה). אומרים שם אביו היה מיקא ושם אמו אפבה; על אביו אמרו שהוא ממוצא גותי, ועל אמו שהיא מן האֶלְנִים. שניהם מן המעמדות נעדרי הייחוס מזווית ראייה רומית.   | 172 או 173 |
| מקסימינוס גדל הגוף ורב הכוח התגייס ככל הנראה לצבא הרומי בימי ספטימיוס סוורוס. מסלול קידומו היה אטי למדי (הפרטים חסרים). הוא הוצב בחיל הפרשים (militia equestris).  | 193/4      |
| בימי הקיסר קרקלה הוא החזיק זמן רב בדרגת קנטוריו (centurio).  | 217-211    |
| פרש מן הצבא וחזר לכפרו ולעסקיו.  | 217-218    |
| זכה בפס הארגמן הרחב מן הקיסר אלכסנדר סוורוס ובתפקיד של ממונה על חיילים מן האומות (praefectus gentium). כעבור זמן החזיק בדרגה של נציג הלגט של הפרובינקיה הטינגיטנית (praeses pro legato provinciae Mauretaniae Tingitanae) בצפון מרוקו. בהמשך שימש הממונה על מסופוטמיה (praefectus Mesopotamiae). | 218, קיץ   |
| במסע של אלכסנדר סוורוס לפרס שימש, בשלב מוקדם, מפקד של פלוגות צבא מקובצות ליחידות פעולה משימתיות (prepositus vexillationum).  | 230-231    |

- 234 החזיק בתפקיד של הממונה על הטירונים בגזרת הגבול של הנהר ריין (praefectus tironibus in limite Rhenano).
- 235, 25 בפברואר הועלה למעלת קיסר במוגונטיאקום (מיינץ) בתואר Imperator Caesar Caius Iulius Verus Maximinus Pius Fidelis Invictus Augustus Proconsul Pater Patriae
- 235, 25 במרס מקסימינוס כונה (P.M.) Pontifex Maximus, הכוהן העליון. כמו כן הוא צורף (cooptatio) למסדרי כל אגודות הפולחנים לאלי רומא שונים.
- 235 ניהל מסע מלחמה רחב היקף ורב סכנות בגרמניה. הייתה זו מערכה כבדה, שהתנהלה עד לעומק של כ-250 ק"מ בקו אוויר מזרחית לנהר ריין, וכ-150 ק"מ ממערב לנהר אלבה. ממצאים ארכאולוגיים משנת 2008 מלמדים שאת אחד הקרבות המכריעים במסע מלחמה זה ניהל בסביבת הרצהורן (Harzhorn), כ-40 ק"מ מצפון לעיר גטינגן.
- 235, סתיו בעקבות ניצחונותיו כובד בתואר אימפרטור, ונוסף לו גם התואר גרמניקוס מקסימוס (Germanicus Maximus), משמע מנצח הגרמנים הגדול מכולם.
- 235-236, חורף לקראת החורף עשה את בסיסו בסירמיום, על נהר סאווס (Savus). מכאן יצא למסעות מלחמה נגד הסרמטים ונגד הדקים.
- 236 שימש כאחד משני הקונסולים של השנה במלוא התואר: Imperator Caesar Caius Iulius Verus Maximinus Augustus
- 236, אביב מקסימינוס האב הכריז על מקסימוס בנו כעל קיסר (Caesar) וראש הנוער שוחר האימפריום (Principes Iuventutis), תואר שנתלווה לכינוי 'קיסר' לכן שאביו הועידו ליורשו בכס. הכריז על אשתו המנוחה, קייקיליה פאולינה, Caecilia Paulina, כעל מאוללת (Diva).
- 236 ניהל מערכות מלחמה נגד הסרמטים ונגד הדקים במשך רוב ימות השנה.
- 236, סתיו כובד פעמיים בתואר אימפרטור (בפעם השלישית והרביעית).
- 238, ינואר תחילת החודש, בתיסדרוס אשר באפריקה, הכריזו על גורדיאנוס כעל קיסר האימפריה. בהמשך החודש הכריז הסנט ברומא על מקסימינוס כעל אויב.
- 238, אפריל במחצית השנייה של החודש מקסימינוס הוכה למוות על ידי חייליו בסביבות אקוויליאה, בעודו מוליך אותם במסעו לרומא.

# ביבליוגרפיה

הביבליוגרפיה ערוכה בארבעה מדורים: (א) קיצורי השמות של קובצי כתובות, תעודות, מטבעות, מונוגרפיות וספרי יעץ; (ב) קיצורי שמות המחקרים הנזכרים בגוף הספר; (ג) קיצורי השמות של הסופרים העתיקים וחיבוריהם; (ד) ביבליוגרפיה נוספת (מבחר).

א. קיצורי השמות של קובצי כתובות, תעודות, מטבעות,  
מונוגרפיות וספרי יעץ

בדרך כלל על פי הקיצורים הנהוגים ב־L'Année philologique  
הרישום הקטלוגי של הפרסומים על העולם הקלסי מאז שנת 1920.

*AE* = *Année Épigraphique* (Presses Universitaires De France), vol 1, Paris 1888 cont.

*Anthologia Palatina* = *Anthologia Palatina Graeca*, ed. Beckby H., 4 vols., München 1965-1973<sup>2</sup>

*BGU* = *Aegyptische Urkunden aus den staatlichen Museen zu Berlin, Griechische Urkunden*, Berlin 1895 cont.

*Bonner Historia-Augusta-Colloquium*, Bonn 1964-1991

*BMC* = *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, London 1873 sqq.

*BMCRE* = Mattingly H. et al., *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, London 1932-1962

*Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin 1863 cont.

*Cod. Iustin.* = *Codex Iustinianus*, ed. Mommsen Th., 2 vols., Berlin 1866-1870

*Cod. Theodos.* = *Theodosiani Libri XVI*, eds. Mommsen Th., Meter P.M., Krüger P., Berlin 1905

*Cohen* = Cohen H., *Description Historique de Monnaies frappées sous*

- L'Empire Romain*, 8 vols., Paris 1880-1891<sup>2</sup> (repr. Leipzig 1930)
- CPJ* = *Corpus Papyrorum Judaicarum*, eds. Tcherikover V.A., Fuks A., 3 vols., Cambridge Mass. 1957
- FGr Hist* = *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, ed. Jacoby F., 3 vols., Berlin-Leipzig 1923-1958
- FIRA*<sup>2</sup> = *Fontes Iuri Romani Anteiusiniani*, eds. Riccobono S. et al., 3 vols., Firenze 1940-1943
- IG* = *Inscriptiones Graecae*, Berlin 1873 cont.
- IGRR* = *Inscriptiones Graecae ad Res Romans Pertinentes*, ed. Lafaye G. Paris 1927
- ILS* = *Inscriptiones Latinae Selectae*, ed. H. Dessau, Berlin 1892-1916
- Institutiones* = *Codex Iustinianus, Institutiones*, eds. Seckel E., Kühler B., Leipzig 1909
- MGH* = *Monumenta Germaniae Historica*, Berlin 1875 cont.
- OGIS* = *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*, ed. Dittenberger W., 2 vols., Hildesheim-N.Y. 1970
- Pap. Oxy* = *The Oxyrhynchus Papyri*, eds. Grenfeld. B.P., Hunt A.S., Lobel. E., et al., London 1898 cont.
- PIR* = *Prosopographia Imperii Romani saeculi I II III*, eds. Dessau H., Klebs E., Rhoden P. von, Berlin 1896-1898
- PIR*<sup>2</sup> = *Prosopographia Imperii Romani saeculi I II III*, eds. Groag E., Stein A., Petersen L., Berlin 1933 cont.
- PW* = *Pauly-Wissowa-Kroll's Real-Encyclopedie der Altertumswissenschaft*, Stuttgart 1922 cont.
- RIC* = *Roman Imperial Coinage*, eds. H. Mattingly et al., vols. iii-v, London 1927-1949
- SB* = *Sitzungsberichte der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, Berlin 1922 cont.
- SEG* = *Supplementum Epigraphicum Graecum*, Leiden 1923 cont.
- Sylloge* = W. Dittenberger, *Sylloge Inscriptionum Graecarum*, Hildesheim 1960<sup>4</sup>
- YCIS* = *Yale Classical Studies* (Yale Univ. Press), vol. 1, New Haven 1920

## מפתח השמות

- 259 ,256 ,254-251 ,52-49 ,47 ,44  
 ,343 ,341-336 ,334-291 ,266 ,263  
 ,364 ,358 ,354 ,353 ,351 ,347-445  
 ,387 ,378 ,376-374 ,371-368 ,366  
 ,400 ,398 ,397 ,384 ,392-389 ,388  
 409 ,401  
 209 ,171 ,35 (Atallus) אטלוס  
 417 ,180 ,9 (Atrebatii) אטרבטיים  
 338 ,140 ,103 ,32 (Etruria) אטרוריה  
 ,87-85 ,44 ,31 ,19 (Italia) איטליה  
 ,251 ,232 ,219 ,164 ,158 ,129 ,109  
 ,383 ,372 ,338 ,331 ,328 ,312 ,252  
 412 ,405  
 Aemilius איימיליוס איימיליאנוס  
 ,162 ,160 ,34 ,33 (Aemilianus)  
 247 ,183 ,179 ,177  
 ,57 ,47 ,43 ,39 (Illyricum) איליריה  
 ,228 ,223 ,221 ,179 ,175 ,164 ,146  
 ,300 ,288 ,280 ,271 ,257 ,244 ,241  
 ,381 ,378 ,346 ,333 ,331 ,327 ,304  
 413 ,412 ,405 ,403 ,282 ,381  
 ,176 ,38 ,12 (Ingenuus) אינגנואוס  
 279 ,243 ,229 ,225 ,224 ,222-219  
 ,342 ,341 ,33 (Interamna) אינטרמנה  
 356  
 382 ,378 ,255 ,254 (Isauria) איסאוריה  
 157 (Istria) איסטריה  
 ,179 ,175 ,98 ,43 (Achaia) אכאייה  
 288 ,244 ,189 ,180  
 32 (Abrittus) אבריטוס  
 44 (Ada) אדה, נהר  
 ,129 ,77 ,35 ,34 ,13 ,8 (Edessa) אדסה  
 174 ,162 ,161  
 48 (Oescus) אואסקוס  
 (Augusta Treverorum) אוגוסטה טרוורורום  
 259 ,213 ,207  
 ,42 ,39 ,13 (Odaenathus) אודיינתוס  
 ,184 ,179 ,176 ,175 ,173 ,165 ,43  
 ,240-236 ,234 ,200 ,188 ,187 ,185  
 ,314 ,261-259 ,257 ,256 ,252 ,242  
 371 ,324  
 283 ,252 ,103 (Umbria) אומבריה  
 352 ,327 ,267 ,266 (Ostia) אוסטיה  
 77 ,19 (Osroene) אוסרואנה  
 70 (Opellius Macrinus) אופליוס מקרינוס  
 Octavianus (Augustus) אוקטביאנוס אוגוסטוס  
 ,209 ,61 ,59 ,18 ,6 (Augustus)  
 ,314 ,300 ,286 ,273 ,268 ,258 ,256  
 ,375 ,351 ,248 ,246 ,337 ,334 ,326  
 400 ,392 ,388  
 ,40-38 ,13 ,12 (Aureolus) אוראולוס  
 ,181 ,179 ,175 ,171 ,47 ,45 ,44  
 ,229-224 ,207 ,206 ,200 ,191 ,183  
 ,285 ,277 ,276 ,240 ,237 ,234 ,231  
 307  
 ,203 ,129 ,39 (Orontes) אורונטס, נהר  
 204  
 ,37 ,17 ,7 ,5 (Aurelianus) אורליאנוס

- אפריקה (Africa) 21, 22, 35, 65, 80,  
85, 98, 99, 102-105, 108, 109,  
111-118, 124, 138, 146, 150, 157,  
163, 164, 232, 257, 258, 288, 323,  
339, 356, 371, 380, 394, 412,  
496-500 (Aquitania) 252-250,  
אקויליאה (Aquileia) 23, 86-89, 92,  
93, 96, 151, 152, 156, 158, 291,  
359, 360, 403  
ארגונט (Argaithus) 134  
ארדשיר (Ardashir) 8, 128, 163  
ארטווסדס (Artavasdes) 164  
ארמניה, ארמנים (Armenia) 164, 260,  
167, 302, 319, 320, 333, 367  
אתונה (Athenae) 3, 11, 13, 43, 171,  
186, 189, 285, 360  
בולגריה (Bulgaria) 32, 28, 291, 322,  
בונוסוס (Bonosus) 56, 362, 379-381,  
385-387, 398, 399  
בוספורוס (Bosphorus) 43  
בורגונדים (Burgundi) 362, 378  
ביוזנטיום (Byzantium) 43, 38, 96, 181,  
182, 189, 191, 301, 304, 315,  
327  
ביתנייה (Bithynia) 42, 140, 146, 147,  
178, 185, 233, 270, 315  
בלבינוס (Balbinus) 22, 23, 25, 85-89,  
93, 95, 96, 109, 118, 124, 140-140,  
142, 144, 146, 147, 150-158  
בליסטה (Ballista) 12, 13, 38, 39, 165,  
174, 176, 228-231, 234, 236-238,  
242-240  
בלנוס (Belenus) 86  
בלקן, חצי האי (Balkan) 35, 43, 46-48,  
170, 284, 291, 402
- אלאוסיס (Eleusis) 40, 171, 186, 189  
אלאנים (Alani) 67, 70, 139, 370  
אלבה, נהר (Alba) 65, 376  
אלבנים (Albani) 164, 333  
אלכסנדר טוורוס (Alexander Severus) 18-20, 29, 30, 52, 65,  
67, 71, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 93,  
99, 102, 103, 113, 117, 138, 193,  
368, 374, 401, 353, 355, 358, 374  
אלכסנדריה (Alexandria) 247, 248,  
360, 388, 392-394  
אלפים (Alpes) 36, 37, 47, 86, 176,  
310, 314, 338, 396  
אמונה (Emona) 23, 85, 86, 95, 151  
אמסה (Emesa) 13, 39, 48, 50, 176,  
236, 248, 317, 318, 406  
אנטונינוס פיוס (Antoninus Pius) 100,  
103, 186, 273, 290, 306, 334, 247,  
353, 358, 374  
אנטיוכיה (Antiochia) 34-36, 129, 169,  
203, 204, 233, 240, 296, 304, 317,  
360  
אנטיום (Antium) 144, 275  
אסטקוס-ניקומדיה, (Astacus) 178  
אסיה הקטנה (Asia) 35, 42, 54, 140,  
141, 146, 163, 175, 178-181, 189,  
219, 280, 322, 332, 354, 363, 370, 376,  
378, 414  
אפירוס (Epirus) 43, 189  
אפלטון (Plato) 5, 41, 321  
אפולוניוס איש טיאנה (Apollonius) 316, 317  
אפנינים (Apennini) 34, 282, 309  
אפסוס (Ephesus) 180  
אפר (Aper) 58, 407-409